

MED EN TIDLIG INDSATS FALDER ÆBLET LÆNGERE FRA STAMMEN

Det gamle ordsprog 'æblet falder ikke langt fra stammen' holder stadig, når det gælder social arv. Men ved at gribe tidligt ind kan daginstitutioner reelt gøre en forskel for de udsatte børn. Det viser den seneste forskning på området.

Af Mathilde Weirsøe / Foto: iStockphoto

Selma har altid nyvasket hår, matchende tøj og en lækker, sund madpakke. Og så er der Patrick med snotnæse, snavset tøj og toastbrød. Når Patrick er blevet fem år, er skaden sket, for der er hans hjerne allerede mindre end Selmas. Hvorfor? Fordi Selma er et ønskebarn, der får læst historier højt af mor og far.

Patrick's forældre bor ikke sammen. Faktisk kender han ikke sin far. Han bor med sin mor og lillebror i en 2- værelses lejlighed i Tingbjerg, en bydel i Københavns nordvestområde. Moren har indimellem en kæreste, men der er stor

udskiftning på den front. Hun har ingen uddannelse og ikke noget job, så hun er på kontanthjælp og har været det de sidste 12 år. Livet er hårdt, så hun finder trøst i alkohol. Og så sker det, at hun glemmer at få købt ind og lavet mad til sine sønner.

UDSATTE BØRN HAR MINDRE HJERNER

De to scenarier kan beskyldes for at være både særdeles karikerede og fordomsfulde. Ikke desto mindre er det et retvisende billede på, hvad både statistikken og forskningen på området siger. Ifølge

Anders Holm, der er økonom og professor på DPU, Aarhus Universitet, lider de fleste af børnene fra det udsatte boligområde i Tingbjerg – og op mod en fjerdedel af alle danske børn – samme skæbne som Patrick. Og med stor sandsynlighed vil de ende i nogenlunde samme situation som Patrick's mor senere hen i livet.

"En fjerdedel af alle danske børn ender med at blive en udgift for samfundet. De gennemfører aldrig en uddannelse, får aldrig et rigtigt job og ender derfor på overførselsindkomster. Sådan er det. Det siger statistikkerne," lyder det nøgternt fra professor Anders Holm, der har spe-

cialle i social arv. Han er en af hovedkræfterne bag et nyt stort forskningsprojekt "Vidensbaseret indsats over for udsatte børn i dagtilbud" (VIDA).

Når det udsatte barn bliver en samfundsopgave, er det ikke kun af ren og skær medlidenhed med lille Patrick, men også fordi Patrick kan ende med at blive en stor udgift for samfundet senere hen, hvis det skulle gå ham ligesom hans mor – eller endnu værre: Hvis han ender i kriminalitet eller stofmisbrug. Og her holder det gamle ordsprog 'æblet falder ikke langt fra stammen' desværre stadig. Anders Holm henviser til, at hjernescaninger af forsømte børn viser, at deres hjerner er mindre udviklede end andre børns hjerner.

"Deres hjerner har simpelthen ikke fået den fornødne træning, så den kan udvikle sig normalt. Børnene mangler både kognitiv og følelsesmæssig stimulering. Den kognitive stimulering sker, for eksempel når de sidder sammen med en voksen og får læst højt af en bog. Den følelsesmæssige stimulering sker blandt andet, når de spiser sammen med deres forældre. Men den stimulering får de udsatte børn ikke, så her kan daginstitutionen virkelig gøre en forskel via en målrettet pædagogisk indsats," siger Anders Holm.

TIDLIG INDSATS ER VIGTIG

Der er ret stor sandsynlighed for, at det forsømte barn vokser op og ender i kriminalitet eller i hvert fald bliver en udgift for samfundet. Derfor er det også i samfundets interesse at styrke livschancerne for de socialt udsatte børn. Men hvordan definerer man egentlig et socialt udsat barn? Er der en særlig diagnose?

"Der er ikke nogen klar definition eller diagnose. Men et barn regnes for at være socialt udsat, når det er blevet en børnesag hos kommunen. Og det bliver det,

når ledelsen i en institution har indberettet barnet til kommunen. Men der er en høj grad af vilkårlighed forbundet med, hvornår de enkelte institutioner vælger at indberette et barn til kommunen," siger Anders Holm.

Anders Holm understreger, at det er vigtigt, at indsatsen sker så tidligt som muligt – har barnet først nået skolealderen, er det ofte for sent, for der er hjernen allerede fysisk mærket af den manglende udvikling.

"Flere forskellige forskningsdiscipliner har dokumenteret, at intelligens og hjernens udvikling starter meget tidligt. Hjernen er meget påvirkelig af, hvor meget den bliver stimuleret. Hvis man først fanger det, når barnet er fem år gammelt, så bliver det op ad bakke. Der er allerede meget, der skal aflæres, i og med at barnet slet ikke har fået den følelsesmæssige stimulering, der skal til, for at det kan udvikle færdigheder, der gør det i stand til at koncentrere sig og færdiggøre opgaver. Hvis man kommer fra et hjem, hvor historierne ikke bliver læst færdigt,

”Brug mere tid på de børn, I helst ikke vil være sammen med. Flyt fokus fra, hvad der er sjovt til, hvad der er nødvendigt. ”

Anders Holms råd til pædagerne. Professor, Center for Grundskoleforskning ved Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet.

og mor lover noget den ene dag, og så bliver det alligevel ikke til noget, så får barnet ikke en forståelse af, at tillid og samvittighed er vigtige menneskelige egenskaber. Og det gør det svært at begå sig i sociale sammenhænge," siger Anders Holm.

DANMARK ER FOREGANGSLAND

Netop fordi den tidlige indsats er så vigtig, har Socialministeriet besluttet at finansiere VIDA-projektet, som er ledet af DPU, Aarhus Universitet. I projektet indgår 120 institutioner og 6000 børn. Det gør VIDA til et helt unikt projekt både i Danmark og på verdensplan.

"Danmark er absolut et foregangsland, både fordi vi som et af de eneste lande i verden – sammen med Sverige og Norge – har uddannet personale i vores børnepasningsinstitutioner, og fordi det rent faktisk er et prioriteret politisk og forskningsmæssigt område. Vi har ikke tradition for at måle effekter af de pædagogiske indsatser. Men det er der i høj grad brug for. Kun på den måde kan vi blive klogere på, hvad der virker i indsatsen over for socialt udsatte børn," siger Anders Holm.

VIDA-projektet er det første effektstudium nogensinde i Danmark og faktisk det største af sin art i verden. Kun USA

ANDERS HOLM

Professor og uddannet økonom og ansat ved Center for Grundskoleforskning ved Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet.

Han har før denne ansættelse undervist i statistik på sociologisk institut på Københavns Universitet i 10 år. Han har igennem flere år forsket i social arv. På det seneste har han været med til at udvikle og gennemføre HPA-projektet (Handlekompetencer i Pædagogisk Arbejde, 2009) og det nye VIDA-projekt (Vidensbaseret Indsats over for børn i dagtilbud).

har tradition for at foretage lignende effektmålinger. Men der er tale om langt mindre studier og helt andre pædagogiske metoder. Den store forskel på de danske og amerikanske studier går på eksklusion versus inklusion. Hvor man i USA går slavisk frem med en målrettet indsats, der alene fokuserer på det udsatte barn, går man med VIDA-projektet helt anderledes til værks. Her er fokus på hele institutionen og på, hvordan man kan arbejde pædagogisk med en indsats, der inkluderer de udsatte børn i fællesskabet i vuggestuen eller børnehaven frem for at ekskludere dem.

"De amerikanske indsatser handler om at følge en instruktionsbog og gøre nogle bestemte øvelser med barnet. Ugen efter tager man så mappen frem

igen og gør de samme øvelser, måske med en lille modifikation. I princippet kan enhver gennemføre denne øvelse med barnet – det kræver ingen særlige kompetencer. Det særlige ved VIDA-modellen er, at det er et uddannelsessats, som rent faktisk ændrer det pædagogiske arbejde i institutionen. På længere sigt håber vi, at det kan blive en del af grunduddannelsen på seminarierne eller i hvert fald tilbydes som efteruddannelse," siger Anders Holm.

DET KRÆVER VELUDDANNEDE PÆDAGOGER

I det hele taget ser han, at uddannelse af pædagoger er den bedste og mest holdbare satsning. Opgaven kræver ekspertise i form af veluddannede pædagoger, der kan løfte den tunge opgave, der er forbundet med indsatsen over for de socialt udsatte børn. Han peger samtidig på, at nogle institutioner har en langt større andel af udsatte børn og derfor er langt mere belastede end andre institutioner. Og der er ingen tvivl om, at pædagogen i Patricks børnehave i Tingbjerg er langt mere ophængt end pædagogen i Selmas børnehave i Gentofte. Men hele problematikken omkring de udsatte børn er ifølge Anders Holm

et kæmpe ansvar, som institutioner og pædagoger ikke kan løfte alene. Det er en samfundsopgave.

"Børn kan ikke gøre for de forældre, de har, så lad os se, om vi kan gøre noget for

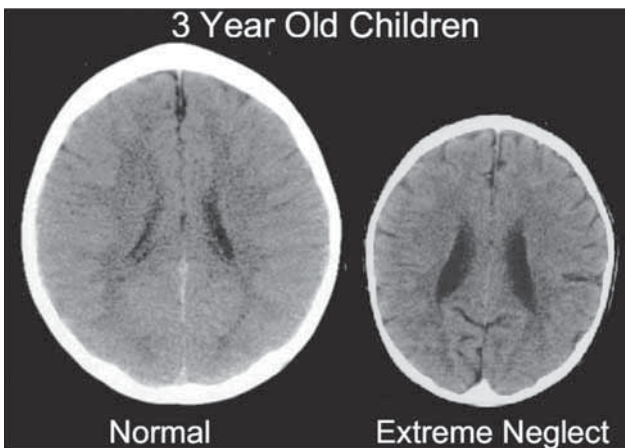
VIDA

I Europa er der ikke tradition for at måle effekten af de pædagogiske indsatser. Amerikanerne har, som de eneste, tradition for at måle effekter af interventioner. Men deres studier baserer sig på færre børn end de nye danske studier.

VIDA-projektet, "Vidensbaseret indsats over for udsatte børn i dagtilbud", omfatter ca. 6000 børn i ca. 120 daginstitutioner i fire kommuner – Randers, Horsens, Gentofte og Brøndby. Foruden DPU, Aarhus Universitet, deltager UC Syddanmark, UC Nordjylland og UC Lillebælt. Ud af de 120 institutioner bliver 40 udsat for intervention, andre 40 udsættes for intervention og forældreinddragelse, 40 institutioner er i kontrolgruppen, hvor der ingen indsats sker. Det er det største studium nogensinde i Danmark og på verdensplan. Det gør det muligt at generalisere effekterne mere, end man kan ud fra de studier, der er gennemført i USA.

Projektet varer tre år, men forskerne følger børnene gennem 20 år og ser blandt andet på deres skolegang og tilknytning til arbejdsmarkedet. Projektet er ledet af lektor Bente Jensen, DPU, Aarhus Universitet.

Læs mere om projektet på www.dpu.dk/vida

NÅR HJERNEFORSKNING OG PÆDAGOGIK GÅR HÅND I HÅND

Hvor bevæger forskningen sig hen? Hvordan kan man i fremtiden blive endnu bedre til at diagnosticere de udsatte børn? Anders Holm forudser, at vi i fremtiden vil se hjerneforskning og pædagogik gå hånd i hånd. Og selvom det ligger i hvert fald 30 år ude i fremtiden, er det for ham at se en effektiv og præcis måde at komme børnene til hjælp på et tidligt stadium. Det sker ved at scanne børnenes hjerner, så man tidligt bliver opmærksom på deres specifikke problemer og behov, så man rent pædagogisk kan komme i gang med at stimulere deres underudviklede hjerner.

Kilde: James Heckman : 'The Economics, Technology and Neuroscience of Human Capability Formation,' Proceedings of the National Academy of Sciences, 104(3): 13250-13255, (2007).

dem. Og jo, det kræver ekstra ressourcer, særligt i de belastede institutioner. Men en ekstra pædagog med en form for ekspertise i socialt udsatte børn er vældig godt givet ud i det lange løb, hvis man mere fremsynet ser på, hvad det kan komme til at koste samfundet, hvis vi ikke skrider ind i tide," siger Anders Holm.

INDSATSEN VIRKER

Men hvordan kan vi vide, at den effekt eller forandring vi kan måle efter interventionen, reelt skyldes indsatsen og ikke alle mulige andre forhold?

"Indsatsen virker. Det ved vi med sikkerhed," fastslår Anders Holm og forklarer videre: "I forskningsprojektet "Handlekompetencer i Pædagogisk Arbejde" (HPA- projektet), som gik forud for VIDA, målte vi både på de børn, der havde været med hele perioden, og på de børn, der kom ind i institutionen til sidst i programmet. Og der var faktisk en forskel at spore. Det viste sig, at indsatsen havde en større effekt på de børn, der havde været med hele vejen og mindre på de nyankomne. Det vidner om, at det ikke bare var pædagogerne, der havde ændret syn på børnene, men at indsatsen reelt havde en effekt."

Når det er sagt, så understreger professoren, at VIDA-projektet og dygtige pædagoger ikke kan bryde den sociale arv fuldstændig. Men når vi taler om social arv, så er det de små ryk, der tæller: "Hvis vi kan give de udsatte børn en smule bedre livschancer, så er det i sig selv et lille mirakel," slutter Anders Holm.

PÆDAGOGISK TRÆF 2011

Sæt allerede nu kryds i kalenderen ved 4. november 2011.

For du skal til BUPL's pædagogiske træf og møde kolleger fra hele landet.

Du kan desuden opleve spændende faglige oplæg, politisk debat og workshops om kreativitet og forebyggelse i det pædagogiske arbejde.

